

แพทย์พื้นบ้านแห่งจะนะ

หมอแอ ใบหลี เป็นหมอพื้นบ้านผู้มีชื่อเสียงแห่งอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ “หมอดี มีคุณธรรม” จากสถาบันราชภัฏสงขลา ในพ.ศ.2550 นอกจากเป็นหมอพื้นบ้านผู้เชี่ยวชาญการรักษาโรคต่างๆ จากประสบการณ์นานกว่า 40 ปี ท่านยังเป็นชาวไทยมุสลิมผู้ใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในด้านหน้าที่การงานและชีวิตส่วนตัว

สำนักงานแพทย์ของหมอแอเป็น “ชนา” (กระท่อม) เปิดโล่งห้วยท้าย ผนังข้างทั้งสองด้านใช้ฝาขัดแตะสานด้วยไม้ไผ่เป็นลายลูกแก้ว หน้าจั่วอุดตามแบบฉบับเรือนเครื่องผูกทางตอนใต้ ภายในชนามีที่นั่งทำจากแผ่นกระดานวางตามแนวยาวทั้งสองฟากของชนาลดหล่นกันลงมาเป็นชั้น ด้านละห้าชั้น หิ้งแต่ละชั้นวางปี๊ปเก่าๆ เรียงชิดติดกันประมาณยี่สิบใบ บนฝาปี๊ปทุกใบมีตัวอักษรไทยเขียนด้วยสีทาบ่านระบุชื่อสมุนไพรที่บรรจุภายในปี๊ปเริ่มจากใบแรกสุดซึ่งบรรจุ อัญญา ถัดไปเป็นกลิ้งกล่อม คินรา สุหร่ง ชะนด อ้ายบ่าว ไปจนถึงปี๊ปใบสุดท้ายซึ่งบรรจุชีรอมหรือพญามือเหล็กไว้ภายใน

บริเวณรอบชนามีพืชสมุนไพรหลายชนิด ทั้งที่เจ้าของบ้านมีได้เองไปปลูกและที่งัดใจปลูกไว้อย่างตองแตก พริกไทย พญาไก่เถื่อน เสดดพังพอน หญ้าหนวดแมว ไปจนถึงไม้ยืนต้นอย่างกระท่อมขี้หมู ซึ่งปลูกไว้เพื่อใช้ทำยารักษาโรค บริเวณใต้ไม้พุ่มไม้ยืนต้นแต่ละชนิดดาราซาไปด้วยพืชที่ดูเหมือนไร้ค่า ไม่ว่าจะเป็นน้ำมันราชสีห์ ผักคราดหัวแหวน หญ้าแห้วหมู หญ้าพันงู หญ้าตีนกา หญ้าไซเหา ต้นไม้เล็กๆ ที่ขึ้นเองเหล่านี้ล้วนเป็นยารักษาโรคซึ่งสามารถเก็บมาใช้ได้ทันทั่วทั้งปีในกรณีที่ต้องการ

หมอแอ โบห์ลี

หมอพื้นบ้านผู้นี้ยังสามารถหยิบฉวยวัตถุดิบรอบตัวแทบทุกอย่างมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค ไม่ได้ดันไม้ใบหญ้าเท่านั้น แม้ดินเหนียว ดินไล่เดือน (ดินบริเวณปากหลุมที่ไล่เดือนอยู่) ก็สามารถนำมาปรุงเป็นยาถอนพิษต่างๆ เช่น พิษจากการกินเห็ดเมา โดยการนำไปชงกับใบมะเฟืองและน้ำข้าวข้าว เพื่อกรองให้ผู้ป่วยดื่ม

แต่เดิมเมื่อเริ่มรับช่วงกิจการแพทย์พื้นบ้านต่อจากปู่ ที่ทำการของหมอแอเป็นเรือนเครื่องสับหลังย่อม สร้างด้วยไม้ หลังคาทรงปั้นหยา ใต้ถุนโล่ง เรือนแห่งนี้เป็นที่ตั้งสำนักงานแพทย์และที่พำนักต่อเมื่อมีคนไข้มากเข้า หมอแอจึงปลูกขนาไว้หน้าบ้านเพื่อใช้เป็นสำนักงานแพทย์

หมอแอเป็นหมอผู้ไม่เคยใช้คำนำหน้าว่า นายแพทย์ เขาไม่เคยสวมเสื้อกาวน์ เครื่องแบบของหมอแอเป็นเพียงใส่รงผืนเก่ากับเสื้อยืดตัวเก่ง เครื่องมือแพทย์เพียงชิ้นเดียวคือนิ้วมือซึ่งใช้จับชีพจรคนไข้เพื่อทำการวินิจฉัยโรค

ด้วยประสบการณ์การเป็นหมอพื้นบ้านอาชีพมา 40 ปี ไม่เน้นการเรียนรู้จากปู่ ตั้งแต่เขาอายุเพียงเจ็ดขวบ เมื่อปู่เสียชีวิตใหม่ๆ ชาวบ้านยังไม่เชื่อถือในฝีมือของหมอผู้เป็นหลาน ทำให้มีคนไข้มารักษา

กับหมอแอน้อยจนต้องทำงานรับจ้างอย่างอื่นเพื่อหารายได้มาเลี้ยงภรรยาและลูกน้อย แต่นั่นไม่เป็นปัญหา หนุ่มแอได้วิชาช่างก่อสร้างและช่างไฟฟ้าติดตัวมาเมื่อครั้งตระเวนท่องเที่ยวไปตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อศึกษาวิชาแพทย์จากหมอพื้นบ้านผู้เป็นอาจารย์ของเขา ทั้งบ้านพักและขนานสำนักงานแพทย์ตลอดจนระบบการวางสายไฟฟ้า-ประปา ล้วนแต่เป็นฝีมือของเขา

หมอแอก็เป็นเช่นเดียวกับหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ในสังคมชนบท ที่เรียนวิชาแพทย์ติดตัวไว้เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ มิได้มีไว้เพื่อประกอบธุรกิจการค้า ด้วยเหตุนี้ หมอพื้นบ้านจำต้องมีอาชีพสำรอง เช่น ทำนา ทำสวนยาง สวนลองกอง เป็นช่างฝีมือแขนงต่างๆ แพทย์พื้นบ้านเหล่านี้มีรายได้เพียงเล็กน้อยจากการรักษาคนไข้ แต่ในครอบครัวไม่เคยมีปัญหาเรื่องรายได้ เพราะยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อมูลในปีพ.ศ. 2551 ระบุว่า หมอแอจะมีคนไข้มากมาย มีรายได้ไม่ต่ำกว่าวันละห้าร้อยบาท จากการขายยาหม้อชุดละไม่เกินหนึ่งร้อยบาท แต่เขายังคงใช้ชีวิตเรียบง่ายสมถะ ไม่เคยโอ้อวดหรือลงโฆษณาตามหน้าหนังสือหรือสถานีวิทยุ ไม่เคยให้สินจ้างรางวัลแก่หน้าม้าที่พาคนไข้มาส่ง และไม่เคยวุ่นวายกับการขยายสาขาเพื่อให้หาเงินได้มากขึ้น

กระนั้นก็ตามที่ มีคนไข้มาหาหมอแอมาจากทั่วทุกสารทิศ ตั้งแต่ละแวกใกล้เคียงในจังหวัดสงขลา ไม่ว่าจะเป็นคนไข้จากอำเภอจะนะ นาทวี เทพา สะบ้าย้อย ไปจนถึงอำเภอต่างๆ จากสิบสี่จังหวัดภาคใต้ ยันปลายด้ามขวาน-อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

วันดีคืนดีจะมีคนไข้มาจากภาคอื่นๆ ทั่วประเทศไทย ไปจนถึงอำเภอเหนือสุดแห่งสยามประเทศ-แม่สาย จังหวัดเชียงราย

หมอเอียนหน้าคลินิก

หมอแอดรียมสมุนไพรนอกคลินิก

ไม่มีใครรู้ว่าคนไข้เหล่านี้รู้จักหมอแอดได้อย่างไร ในเมื่อบ้านของเขาตั้งอยู่ในสวนยางอันลึกลับซับซ้อน ซ่อนอยู่ภายใต้สวนลองกองเรียงรายเป็นประตูชั้นที่สอง แม้ตัวของหมอแอดเองก็ไม่รู้ว่าคนไข้เหล่านี้รู้จักเขาได้อย่างไร

คนไข้ที่มาจากต่างสถานที่ ต่างชนชั้น ต่างอาชีพ จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในคลินิกของหมอแอด ถึงแม้จะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการเบญจมาภรณ์ก็ต้องเข้าคิวรอรับการรักษาคือจากชาวบ้านผู้ซึ่งหมอแอดรียมหล่อแต่โครงเหล็กมา

หมอแอดคิดค่ายาราคาถูกเพราะคนไข้ส่วนใหญ่ของเขาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปหรือเป็นเกษตรกรโดยกำเนิด

ร้อยละแปดสิบของคนไข้ทั้งหมดเป็นมุสลิมเช่นเดียวกับหมอ แต่ร้อยละสิบที่เหลือซึ่งเป็นพุทธก็จะได้รับการปฏิบัติโดยไม่แตกต่างกัน เพราะหมอแอดยึดหลักมนุษยธรรมโดยไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ เชื้อชาติ ศาสนา แม้ว่าครอบครัวของเขาเองจะได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

รายได้ส่วนที่เหลือจากค่าใช้จ่ายประจำวันและการออม หมอแอดจะนำไปจุนเจือเพื่อนบ้านผู้ยากไร้ โดยเฉพาะหญิงม่ายผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์

ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามหลักการทำชะกาต (บริจาค) ในศาสนาอิสลาม

เช้าตรู่ของทุกวัน หมอแอดจะขี่มอเตอร์ไซด์คู่ชีพคันเก่าไปกินกาแฟที่ตลาดเช้าในอำเภอพร้อมทั้งซื้อเนื้อวัวและผักบางชนิดที่ไม่ได้ปลูกเองเช่น หอม กระเทียม มันขี้หนู มาให้บุตรสาวปรุงอาหาร แต่ส่วนใหญ่สองพ่อลูกจะหยิบฉวยผักหนาะได้จากในสวน ไม่ว่าจะเป็นเหรียง ลูกเนียง สะตอ ขี้หนอน ไป้ย่น ยอดมันปู สำหรับข้าวสารนั้นไม่ต้องซื้อเพราะหมอแอดทำนาปลูกข้าวไว้กินเอง

แม้ค้าผลไม้ที่นั่นแทบไม่เคยได้เงินจากครอบครัวของหมอแอด ด้วยว่าในสวนของเขามีผลไม้ให้เลือกทานทั้งปี ไม่ว่าจะเป็นกล้วยเล็บมือนาง กล้วยนางพญาทุเรียนน้ำ จำปาตะไคร้ ไปจนถึงลูกหยี ขากลับจากตลาดหมอแอดจะแวะเก็บวัชพืชที่ขึ้นอยู่ริมทางอย่างหญ้าขัดมอน หญ้าปากควาย ครอบฟันสี หรือวัชพืชน้ำเช่นเอื้องน้ำ เอื้องเพ็ดม้า

ผู้คนที่ผ่านไปมาต่างพากันฉงนเมื่อเห็นมุสลิมชราคนหนึ่งขี่มอเตอร์ไซด์บรรทุกทุกสิ่งไม่ใบไม้เต็มทั้งคัน เขาเหล่านั้นจะพากันสอบถาม

“บังเก็บต้นไม้ไปทำอะไร?”

เมื่อทราบเหตุผล พวกเขาก็จะพากันไปหาหมอแอดในยามเจ็บไข้ได้ป่วย

คนไร้ที่มาจากต่างสถานที่ ต่างชนชั้น ต่างอาชีพ
จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในคลินิกของหมอแอ
ถึงแม้จะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ใหญ่จิบรรณเบนซ์มา
ก็ต้องเข้าคิวรอรับการรักษา
ต่อจากชาวบ้านผู้ขี่มอเตอร์ไซด์เหลือแต่โครงเหล็กมา

ในการปรุงยาให้คนไข้ หมอแอจะพยายาม
หลีกเลี่ยงตัวยาราคาแพงเพื่อช่วยลดต้นทุนให้
คนไข้ สมุนไพรราคาแพงส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรซึ่ง
นำเข้าจากต่างประเทศ เช่นโกฐชนิดต่างๆ หมอแอ
แก้ปัญหาโดยการหันไปใช้สมุนไพรในท้องถิ่น ซึ่งมี
สรรพคุณเสมอกัน เช่น ใช้ข่าลิงแทนโกฐสอ ใช้หญ้า
ตีนนกแทนโกฐจุฬาลัมพา

คนไข้หลายคนนำเภสัชวัตถุมาให้หมอแอโดย
ไม่คิดมูลค่าทั้งที่เป็นของหายาก เพราะพวกเขา
ซาบซึ้งในน้ำใจของหมอที่มุ่งหวังจะรักษาให้ผู้ป่วย
หายจากโรคมากกว่าจะคำนึงถึงผลกำไร ยาของ
หมอแอแต่ละห่อจึงเปี่ยมไปด้วยคุณภาพและปริมาณ
ทว่า ราคาของมันก็ถูกแสนถูก

เคยมีคนไข้ชาวกรุงเทพฯ คนหนึ่งถามหมอแอว่า
เหตุใดหมอจึงคิดราคายาถูกนัก คำตอบจากหมอแอ
ทำให้เขาประทับใจและกลายเป็นคนไข้ประจำ จาก
เดิมที่ตั้งใจมาลองรักษาตามคำแนะนำของญาติ

“ถ้าคุณไม่มีเงินมา
แล้วหมอคิดค่ายาแพง
คุณจะทำอย่างไร?”

สำหรับคนยากคนจนที่ไม่มีเงินหรือนำเงินไปไม่
พอ หมอแอมีสมนไพรแจกจ่ายให้เสมอ แม้บางครั้ง
สมุนไพรมูลค่าสูง หมอแอจะได้มันมาด้วยการเสี่ยง
ชีวิตเข้าไปในป่าซึ่งมีระเบิดตกค้างจากการก่อการร้าย
ของกองโจรคอมมิวนิสต์เมื่อยี่สิบปีก่อน

ในวันนี้ หลังผ่านร้อนผ่านหนาวมาจนถึงวัยเจ็ด
สิบปี หมอแอรู้สึกพอใจและภูมิใจในการใช้ชีวิตที่
ผ่านมา

ในพ.ศ. 2550 หมอแอได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ
“หมอดี มีคุณธรรม” จากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

หมอแอู้สึกตื่นต้นและภาคภูมิใจที่มหาวิทยาลัยให้เกียรติและมองเห็นคุณค่าของหมอพื้นบ้านผู้ได้รับการศึกษาในระบบเพียงระดับประถม 4 อย่างเขา หมอแอู้ใช้ถุงพลาสติกใส่ห่อโล้นั้นอย่างดี ก่อนจะแขวนมันไว้ในหน้าต่าง เนื้อไม้ที่แห้งใช้เป็นที่ปลูกยารักษาคนไข้

เคยมีเพื่อนบ้านผู้หวังดีจะให้หมอแอู้ต่อเติมบ้านให้ใหญ่โตโอ้อ่าให้สมกับฐานะวิทยากรพิเศษของมหาวิทยาลัย ยามแขกไปใครมาจะได้ไม่อายเขา

“ใครอยากอวดร่ำอวดรวยก็ปล่อยให้เขาไป”

นี่คือคติประจำใจของหมอแอู้ อันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของเขามิให้หวั่นไหวไปตามกระแสวัตถุนิยมซึ่งรุกคืบเข้าไปถึงสวนยางอันรกร้าง ตลอดจนทุกซอกทุกมุมของเมืองไทย

ความปรารถนาในชีวิตบั้นปลายของหมอแอู้คือการถ่ายทอดวิชาแพทย์พื้นบ้านที่ตนศึกษามาตลอดชีวิตให้แก่คนที่มีศีลธรรมโดยไม่จำกัดว่าเขาผู้นั้นจะเป็นพุทธ เป็นคริสต์ หรือเป็นอิสลาม ขอเพียงแต่เป็นคนไม่โลภ มีจิตใจเสียสละ และพร้อมจะนำความรู้ที่ได้ไปช่วยเหลือผู้เจ็บไข้ได้ป่วยลำบากยากไร้ในวันที่หมอแอู้กลับคืนสู่องค์อัลเลาะห์ ■

หมอแอู้ ไบหลี่ เป็นอาจารย์ของผู้เขียน ท่านเสียชีวิตด้วยโรคไข้ในปากเมื่อพ.ศ.2553 ทุกวันนี้บุตรเขยของท่านรับหน้าที่แพทย์สืบต่อมา

กระดังงาสงขลา

เขาควายเผือก

ดอกจิกป่า

